

ฟ้อนผีมอญของชาวมอญบ้านหนองดู่และบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

MON GHOST DANCE RITUAL OF BAN NONG DU AND BAN BOR KAW COMMUNITIES, BAN RUAN SUBDISTRICT, PASANG DISTRICT, LAMPHUN PROVINCE

วิภาดา เพชรโชติ / VIPADA PETCHOT

สาขาวิชานดนตรีและศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
MUSIC AND PERFORMING ARTS, HUMANITIES AND SOCIAL SCIENEC FACULTY,
CHIANGMAI RAJABHAT UNIVERSITY

บทคัดย่อ

พิธีกรรมฟ้อนผีมอญของชาวมอญบ้านหนองดู่และบ้านบ่อควา ต.บ้านเรื่อน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน เป็นผลจากความเชื่อและความศรัทธาในผีบรรพบุรุษ มีการทำพิธีในเดือนมีนาคมถึงก่อนวันเข้าพรรษา ห้ามทำในวันพระ วันพุธและวันอัปมงคลตามปฏิทิน การทำพิธีแบ่งเป็นสองวันคือวันเตรียมหรือวันดา เพื่อสร้างปะรำ ทำเครื่องเช่นไห้ว และวันประกอบพิธี ซึ่งมีแบบครึ่งวันกับแบบเต็มวัน ช่วงเช้ามี 9 ชั้น คือ ยกขันครู ถวายขันผีปู่ย่ารำดาบ บัดพยาธิ ตัดต้นกล้วย นำผู้ป่วยไปอาบหน้า แต่งตัวให้ผู้ป่วย เรียกวินญาณ และดูขาไก่

ช่วงบ่ายมี 15 ชั้นคือ ผีกุลา ป้อนข้าว เล่นผีนาง ทั้งสองทั้งสาม เล่นผีนางน้อย คาบปลา ปู่ย่าขึ้นหอ เล่นน้ำ สงกรานต์ ชนไก่ เอาผีชนโตก ไปไร่ คล้องช้าง จุกกระบอกไฟ ดูหยอดน้ำตาเทียน ถ่อเรือ และถอนดินแก้ว

การฟ้อนในพิธีฟ้อนผีมอญนี้จะมี 2 แบบคือ 1. แบบที่โต่ง(ผู้ดำเนินพิธี) เป็นผู้ฟ้อนแต่เพียงผู้เดียว โดยโต่งจะเริ่มฟ้อนตั้งแต่พิธียกขันครูจนถึงบัดพยาธิ และ 2. แบบที่ลูกผีช่างฟ้อนและลูกผีปู่ย่าร่วมฟ้อนด้วย โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตัดต้นกล้วยในช่วงเช้าจนกระทั่งขั้นสุดท้ายคือถอนดินดอกแก้ว ส่วนท่าฟ้อนจะมี 2 แบบคือแบบฟ้อนดาบซึ่งท่าฟ้อนจะได้รับการถ่ายทอดจากโต่งคนก่อนและแบบฟ้อนมือ ซึ่งจะไม่มีท่าแบบแผนและท่าตายไม่เน้นความสวยงาม ไม่มีความหมาย จังหวะมีทั้งช้าและเร็ว เพลงที่บรรเลงเป็นเพลงพื้นเมืองภาคเหนือ เพลงไทยเดิมประยุกต์และเพลงลูกทุ่ง

คำสำคัญ : ผีบรรพบุรุษ ฟ้อนผีมอญ มอญ

Abstract

Mon Ghost dance of Ban Nong Du and Ban Bor Kaw, Ban Ruen subdistrict, Pasang district, Lam Phun province was based on the believe of ancestors spirits. The spirit related ceremony have to be carried out between March and June before Buddhist lantern day except Buddhist day Wednesday and other so called "inauspicious days" on calendar. The ceremony takes two days. The first preparation day called "Wan Triam" or "Wan da" is when stage for ceremony is built, food and other sweets to offer to spirits are prepared. The second day is ceremony day. The ceremony day can be full day or half day. The first half of ceremony day consists of 9 parts as followings : Yok Kan Kruu, Tawai Kan Phee Pu Ya, Ram Dab, Pad Payad, Tud Ton Kroy, Abb Nam Pu Puy, Tang Tua Pu Puy, Reak Winyarn, and Du Ka Kai

Afternoon ceremony consists of 15 parts -Phee Kula, Porn Kao, Len Phee Nang Tang Song Tang Sarm (*play with Nang Tang Song Tang Sarm ghosts*), Len Phee Nang Noi (*act as Nang Noi ghost*), Karb Pla, Pu Ya Kun Hor, Len Songkran (*throwing of water*), Chon Kai, Ouo Phee Kan Tok, Pai Rai, Klong Chang, Jud Kra Bok Fai, Du Namta Tien, Tor Ruer and Torn Ton Keaw.

There are two types of dance : 1. Tong is only one dancing. Tong begins dancing from Yok Kan Kruu to Pad Payad and 2. Luk Phee (*dancer team*) and Luk Phee Pu Ya (*ancestor of spirit family*) dance with Tong. The dance has no set movements. There are two types of dance. One is the sword dance, which is inherited from

the former. Another one is using hand position, which were not designed to be graceful or beautiful, no particular meaning, consisting fast slow or comical movements according to the music which are not necessarily Mon music but could be Thai classical, arranged Thai classical or country music.

Keywords : Ancestors spirits, Mon, Mon Ghost dance

บทนำ

ชนชาติมอญมีประวัติศาสตร์อันยาวนานชนชาติหนึ่งในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอารยธรรม วัฒนธรรม และภาษาที่เป็นแบบของตนเองซึ่งได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ชาวมอญเป็นชนเผ่ามองโกลอยด์ ซึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศจีน มีภาษาพูดอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร (Mon-Khmer) ในอดีตมอญเคยมีดินแดนอยู่ในบริเวณที่เป็นพม่าตอนล่าง และเรียกชื่อประเทศของตนว่า รามัญประเทศ [1] และเรียกตัวเองว่า “มอญ (Mon)” ในขณะที่พม่าเรียกมอญว่า “ตะเลง (Talang)” ส่วนชาวตะวันตกในสมัยโบราณจะเรียกมอญว่า “เพกวน (Peguan)” และเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “รามัญ”

มอญกับไทยมีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่เมื่อใดยังหาหลักฐานที่แน่นอนไม่ได้ แต่อาจจะเริ่มมีมาตั้งแต่ครั้งสมัยสุโขทัย ทั้งนี้เพราะปรากฏในพงศาวดารมอญเรื่องราวที่ระบุว่าในสมัยกรุงสุโขทัยนั้นมีชาวรามัญคนหนึ่งชื่อ มะกะโทได้เข้ามาอาศัยอยู่ ณ กรุงสุโขทัย และภายหลังได้รับการแต่งตั้งเป็นพระเจ้าฟ้ารั่ว อย่างไรก็ตามในสมัยสุโขทัยนั้น มอญส่วนใหญ่น่าจะอยู่ในประเทศมอญ [2]

ความสัมพันธ์ระหว่างมอญกับไทยเป็นไปด้วยดี ชาวมอญมีความเคารพและมีความรู้สึกที่ดีต่อกษัตริย์ของไทย ดังจะเห็นได้จากข้อความที่มีการกล่าวถึงกษัตริย์ไทยว่า “พระเจ้าปราสาททองกษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยาทรงเป็นที่พึ่งของชาวมอญ และทรงช่วยชีวิตชาวมอญในทุกโอกาส” [1] ชาวมอญที่เข้ามาอาศัยในประเทศมักตั้งบ้านเรือนอยู่ตามที่ราบลุ่มริมแม่น้ำภาคกลาง อาทิ ลพบุรี สระบุรี อยุธยา นครปฐม กาญจนบุรีราชบุรี ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรสงคราม สมุทรปราการ สมุทรสาคร และบางส่วนตั้งภูมิลำเนาอยู่แถบภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน

สำหรับความเป็นมาของชุมชนมอญบ้านหนองคูและบ้านบ่อควา จังหวัดลำพูนนั้นมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์

และการจัดบันทึกความเป็นมาของชุมชนเอาไว้แตกต่างกันออกไปบ้างก็ว่าเป็นมอญทางตอนใต้ของพม่าอพยพเข้ามาหลังเกิดสงครามในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 [3] บ้างก็ว่าเป็นผู้ติดตามพระนางจามเทวีมาตั้งแต่สมัยเมื่อครั้งสร้างอาณาจักรสุโขทัยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 ซึ่งมีหลักฐานปรากฏอยู่ในตำนานหลายฉบับ ทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี เช่น ตำนานพระธาตุหริภุญชัย ตำนานจามเทวีวงศ์ (พงศาวดารเมืองหริภุญชัย) ชินกาลมาลีปกรณ์ (ชินกาลมาลินี) และตำนานมูลศาสนา โดยกล่าวว่าพวก “เม็งคบุตร” หรือ “มิลักขุ” เป็นชนกลุ่มแรกที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง-แม่น้ำกวง นับเป็นชนพื้นเมืองเดิม

ชนชาติมอญถือเป็นชนชาติผู้ร่ำรวยอารยธรรม มีภาษาเป็นของตนเอง ศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ประณีตละเอียดอ่อน สมเป็นศาสตร์ชั้นสูง ดังนั้นในการอพยพของชาวมอญแต่ละครั้งจะมีการนำศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญเข้ามาด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า “ลีนแผ่นดิน แต่ไม่ลีนชาติ” ประเพณีความเชื่อที่เด่นชัดอย่างหนึ่งก็คือการยึดถือผี ซึ่งการนับถือผีนั้นนับเป็นสิ่งสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวมอญ การเลี้ยงดูผีของตระกูลนั้น โดยปกติลูกชายคนโตของตระกูลจะเป็นผู้สืบทอดและทำหน้าที่ตันผีหรือผู้รักษาวิญญาณผีบรรพบุรุษของตระกูล ซึ่งการนับผีของชาวมอญจะนับตามตระกูลของเพศชาย นั่นคือนับถือผีตามสายของพ่อ หากผู้หญิงแต่งงานจะต้องเปลี่ยนไปนับถือผีของสามีด้วย

ในสมัยโบราณจะเลี้ยงผีไว้ที่เสาศิบบ้าน ในตระกูลหนึ่งจึงมีบ้านที่มีเสาศีเพียงบ้านเดียวเท่านั้น ต้นผีจะมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดพิธีต่างๆ ที่เกี่ยวกับผีปู่ยา อาทิ การเลี้ยงผีหรือการดูแลคนในตระกูลไม่ให้ผิดข้อห้าม และยังเป็นหัวหน้าในการนัดพบคนในตระกูลเดียวกันให้มาช่วยเหลืองานต่างๆ ของตระกูล การถือผีของชาวไทยเชื้อสายมอญเป็นการนับถือทางปู่ยา จึงเป็นความเชื่อที่มีลักษณะของการสืบทอดตระกูลแต่ละตระกูล ทำให้ได้รวมญาติในตระกูลเดียวกัน หากคนในตระกูลได้มีการผิดผีหรือลบหลู่ผีบรรพบุรุษ เรื่องร้ายๆ ก็จะเกิดขึ้นในตระกูลนั้น อาทิ การเจ็บไข้ได้ป่วยซึ่งหาสาเหตุไม่ได้หรือการเสียชีวิตอย่างกะทันหัน ลูกหลานจะมีการขอมาต่อผีบรรพบุรุษ เหตุการณ์ร้ายๆ ก็จะกลายเป็นดีจากนั้นก็จะมีการจัดรำผีมอญหรือที่รู้จักกันในหมู่คนไทยทางภาคเหนือว่า “ฟ้อนผีมอญหรือฟ้อนผีเม็ง” เพื่อเป็นการรำแก้บน

เนื้อหา

พืชมอญ

พืชมอญของชาวมอญบ้านหนองตู และบ้านบ่อควา ต.บ้านเรือน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน เป็นการพืชมอญเพื่อแก้บน เมื่อลูกหลานหรือคนในตระกูลเกิดอาการเจ็บป่วย รักษาอย่างไรก็ไม่หาย จึงไปหาคนทรงให้ช่วยดูสาเหตุของการเจ็บป่วย และเมื่อได้รู้ว่าเกิดจากการผิดผี ไม่น่าใจหรือละเลยต่อวิญญาณ “ผีปู้ย่า” หรือ “ผีบรรพบุรุษ” ผู้ที่เจ็บป่วยหรือคนในตระกูลก็จะมี การบนบานและขอขมาต่อผีบรรพบุรุษ โดยขอให้หายจากการเจ็บป่วย และหากอาการดีขึ้นก็จะจัดพืชมอญถวาย โดยจะไม่มี กำหนดว่าหลังจากที่อาการดีแล้วกี่วันจึงจะทำ แต่จะนิยมทำกันในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคมก่อนเทศกาลเข้าพรรษา ห้ามทำในวันพระ วันพุธ และวันอัปมงคล ตามปฏิทิน อย่างไรก็ตามหากในปีใดที่ตระกูลผีจะต้องจัดงานใหญ่ อื่นๆ อาทิ งานแต่งงาน งานศพ ก็จะไม่มีการจัดพืชมอญในปีนั้น การจัดพิธีพืชมอญในแต่ละครั้งจะมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ดังนั้นหากลูกหลานมีทุนทรัพย์ก็จะจัดให้มีพิธีพืชมอญทั้งวัน เรียกว่า “พืชมอญเต็มพาม” หรือ “เหละมะหะนา” แต่หากมีเงินทุนน้อย ก็จะพืชมอญครึ่งวัน เรียกว่า “พืชมอญครึ่งพาม” หรือ “เหละมะหะกุดะนา”

ผู้ดำเนินพิธีหรือโต้ง (โต้งในภาษากลาง) [4] จะ เป็นชายหรือหญิงก็ได้ แต่ในปัจจุบันผู้ที่สามารถทำพิธีได้ มีเพียงคนเดียวคือนางจันทร์เบ็ง สมพันธ์ อายุ 64 ปี

ขั้นตอนการทำพิธีกรรมพืชมอญ

พิธีกรรมพืชมอญ จะแบ่งออกเป็นสองวัน คือ

1. วันเตรียมงานหรือวันดา ในวันที่ลูกหลานจะบอกกล่าวผีบรรพบุรุษหรือผีปู้ย่าให้ทราบว่าจะมีการทำพิธีพืชมอญ ขอให้ผีปู้ย่ามาร่วมงาน นอกจากนี้ลูกหลานก็จะมาช่วยกันทำเครื่องบวงสรวงต่างๆ และสร้างพามหรือประรำพิธี

2. วันทำพิธี พิธีกรรมพืชมอญจะแบ่งออกเป็นสองช่วง คือ ช่วงเช้าตั้งแต่เวลาประมาณ 09.00-12.00 น. และช่วงบ่ายตั้งแต่เวลา 13.00-17.00 น. โดยประมาณ ซึ่งขั้นตอนในการทำพิธีมีดังนี้

2.1 พิธีกรรมช่วงเช้า

2.1.1 พิธียกขันครู โต้งหรือผู้ดำเนินพิธี จะยกขันครูขึ้นบูชา นึกถึงวิญญาณผีต่างๆ การกล่าวคำบูชานี้จะใช้ภาษามอญ

2.1.2 ถวายขันผีปู้ย่า โต้งนำขันผีปู้ย่าของตระกูล “ตันผี (ผู้รักษาวิญญาณผีปู้ย่าของตระกูล)” ขึ้นบูชา

2.1.3 รำดาบ โต้งพืชมอญสองเล่มเดินไปยังต้นดอกแก้ว (ต้นพิกุลของภาคกลาง) พืชมอญรอบต้นดอกแก้วสามารถรอบ จากนั้นพืชมอญกลับพามที่พาม โดย “ลูกผีช่างพืชมอญ (ผู้ที่โต้งเชิญให้มาร่วมพืชมอญในพิธี)” หยิบขันเงินที่วางบนกระดานไม้

ใต้ต้นดอกแก้วเดินตามโต้งเข้ามาในพาม โต้งเอาน้ำขมิ้นส้มป่อยในขันรดลงบนปลายดาบทั้งสองเล่มสองครั้ง จากนั้นใช้ปลายดาบพรมน้ำขมิ้นส้มป่อยไปที่เสาเอกทั้งหกต้น การทำลักษณะนี้เรียกว่า “สะละสะหลงพามหรือสะละสะหลงพาม”

2.1.4 บัดพยาธิ (บัดเสนียดจัญไร) โต้งเดินออกจากพาม โดยลูกผีช่างพืชมอญถือ “กระดิ่งบัดพยาธิ” เดินตามและนำ “กระดิ่งบัดพยาธิ” วางไว้หน้าพาม ให้ผู้ปู้ย่านั่งเหยียดเท้าชี้ไปทางกระดิ่ง โต้งพืชมอญพาดผ่านศีรษะผู้ปู้ย่า และวางดาบลงบนศีรษะผู้ปู้ย่า ค่อยๆปลดปลายดาบไล่ลงมาจากไหล่จนถึงปลายเท้า จากนั้นนำปลายดาบไปจ่อที่กระดิ่งบัดพยาธิ ทำเช่นนี้สามครั้ง การทำลักษณะนี้เปรียบเสมือนการนำเอาเสนียดจัญไรหรือสิ่งไม่ดีในตัวผู้ปู้ย่าไปทิ้งในกระดิ่งจะทำให้อาการป่วยหาย

2.1.5 ตัดต้นกล้วย นำต้นกล้วยเข้ามาในพาม โต้งพนมมือไหว้ถึงวิญญาณ และเริ่มพืชมอญ ดนตรีจะบรรเลงเพลงที่มีจังหวะช้า ในขณะที่ลูกผีช่างพืชมอญอยู่นอกตัวพาม โดยทุกคนที่พืชมอญจะมีผ้าคล้องคอ ส่วนผู้ปู้ย่าและบรรดา “ลูกผีปู้ย่า (ลูกหลานของตระกูลที่จัดพิธีพืชมอญ)” เข้ามาในพาม เขามีอ้อมจุ่มลงไปในการบอกรุ่น และลูบต้นกล้วยจากปลายมายังโคน จากนั้นเป็นการตัดต้นกล้วย สำหรับหยวกกล้วยที่ถูกตัดนี้จะใช้นำมาย่าง ส่วนใบกล้วยโต้งจะนำมาใช้รองให้ผู้ปู้ย่านั่งอาบน้ำ

2.1.6 นำผู้ปู้ย่าไปอาบน้ำ ลูกผีปู้ย่านำผู้ปู้ย่าไปอาบน้ำ ณ บริเวณต้นดอกแก้ว โต้งจะเอาใบกล้วยฉีกแบ่งครึ่งวางไว้ให้ผู้ปู้ย่านั่งทับ ผู้ปู้ย่าใช้กระบวยซึ่งทำจากกะลามะพร้าวตักน้ำรดมือลูกผีปู้ย่า จากนั้นลูกผีปู้ย่าจะตักน้ำรดตัวผู้ปู้ย่า โดยรดจากไหล่ลงมาถึงปลายเท้า ให้ตัวแทนลูกผีปู้ย่าคนสุดท้ายยกหม้อเทน้ำลงบนตัวผู้ปู้ย่าและให้คว่ำหม้อน้ำลง การคว่ำหม้อนี้แสดงว่าพิธีอาบน้ำได้เสร็จสิ้นแล้ว ส่วนผู้ปู้ย่าให้ฝึกไบตองที่ใช้รองนั่งให้ขาดออกเป็นสองส่วน หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วให้ผู้ปู้ย่าเปลี่ยนมาสวมเสื้อผ้าสีขาว เดินแบกดาบเข้ามาในพาม โดยตรงประตูทางเข้าพามจะมีลูกผีช่างพืชมอญสองคนยืนชิงผ้าขาวคันไว้ ลูกผีช่างพืชมอญจะถามผู้ปู้ย่าว่า “มาตีหรือมาร้าย” ผู้ปู้ย่าจะตอบว่า “มาตี” ลูกผีช่างพืชมอญก็จะเปิดผ้าที่คันออกเพื่อให้ผู้ปู้ย่าเข้าไป

2.1.7 แต่งตัวให้ผู้ปู้ย่า เมื่อผู้ปู้ย่านั่งประจำที่แล้วมือจับ “ผ้าแว้ง” (ผ้าสำหรับให้ผู้ปู้ย่าจับแกว่งเพื่อเรียกวิญญาณ) หรือเรียกเป็นภาษามอญว่า “หยาดหะห่วย” หรือ “ฝ้ายาดหะลั่ว” ในภาษาภาคกลาง [5] โต้งและลูกผีช่างพืชมอญจำนวน 2 คน นำสร้อยแขนเงินทอง (ด้ายฝ้ายสีขาวและสีแดง) มาสวมให้ผู้ปู้ย่าและช่วยกันตกแต่งผมด้วยดอกเอื้อง และทาแป้งให้ผู้ปู้ย่า

2.1.8 เรียกวิญญาณ หลังจากแต่งตัวให้ผู้ปู้ย่าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ให้ผู้ปู้ย่ายืนขึ้นแกว่งผ้าหยาดหะห่วย ลูกผีช่างพืชมอญส่งผ้าใส่รองให้ผู้ปู้ย่าถือ โต้งจับมือผู้ปู้ย่าโยกไปทาง

ขวา ซ้าย ขวาสลับกันไป ซึ่งในการโยกแต่ละครั้งลูกผีข้างฟ้อนจะเอาเครื่องบวงสรวงใส่ลงไปในผ้าใส่รอง จากนั้นต้องนำอาหารที่อยู่ในผ้าใส่รองมาใส่กระตวยนฝ้ายจำนวนสามกระตวย นำเทียนฝ้ายปักบนกล้วย โด่งจุดเทียนส่งให้ผู้ป่วยเพื่อให้ผู้ป่วยจุดต่อที่เทียนฝ้าย ผู้ป่วยโปรยข้าวตอกบนกระตวย และใช้ใบตองตักน้ำในขันเงินราดลงบนกระตวยทั้งสามเพื่อให้เทียนฝ้ายดับ โด่งตั้งเทียนฝ้ายแต่ละอันออกจากกล้วย ปักปลายลง และนำไปเก็บไว้ด้านข้าง

ลูกผีข้างฟ้อนนำไปพลูและหมากวางลงบนศีรษะผู้ป่วย โด่งนำพานที่มีเทียนปักอยู่บนเหนือศีรษะผู้ป่วยหนึ่งรอบวนหน้าชั้นวางเครื่องบวงสรวงหนึ่งรอบ โดยมีอีกข้างหนึ่งของโด่งจะจับผ้าหยาดหะห่วยไว้ ทำเช่นนี้สลับกันไปมาสามครั้ง จากนั้นโด่งดับเทียนและส่งพานให้ลูกผีข้างฟ้อนนำไปเก็บ ทั้งผู้ป่วยและโด่งจับผ้าหยาดหะห่วยโยกไปตามจังหวะเพลง การแกว่งนี้ไม่สามารถบอกได้ว่าต้องแกว่งกี่ครั้งเพราะจะต้องแกว่งจนกว่าผีป่วนของผู้ป่วยจะเข้าสิง ขณะเดียวกันโด่งจะกุมมือผู้ป่วยไว้ด้วยเพราะเกรงว่าอาจจะล้มได้เพราะเชื่อกันว่าผีมอญจะมีแรงมาก

หลังจากทำพิธีเรียบร้อยแล้ว โด่ง ลูกผีข้างฟ้อนและผู้ช่วยนำสิ่งของในถ้วยบวงสรวงของลูกผีออก มาตามซึ่งการตมในที่นี้สมมุติว่าเป็นการกินสิ่งของในถ้วยของลูกผี ได้แก่ ปลาแห้ง ตัวเล็ก ข้าวตอกปั้นน้ำตาลอ้อยข้าวเหนียว ขนมเทียน ขนมแดง ขนมขาว สรวยดอก (กรวยดอกไม้) ซึ่งมีเทียนสองเล่มเสียบอยู่จำนวน 1 สรวย กล้วย 2 ใบ มะพร้าว 1 ชัน จากนั้นตักน้ำในโอ่งที่วางอยู่ด้านหน้าห้องตม้นำปลาร้าราดลงบนเครื่องบวงสรวง และโยนทิ้ง

2.1.9 ดูซาไก่ โด่งให้ผู้ช่วยดูซาไก่ตมทั้งสองข้าง หากนิ้วไก่แยกออกจากกันแสดงว่าคนในตระกูลไม่มีความสามัคคี มีความแตกแยก หากนิ้วไกติดกันแสดงว่าคนในตระกูลมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน

2.2 พิธีกรรมช่วงบ่าย

2.2.1 ฝักลา ตัวแทนลูกผีป่วนพร้อมด้วยลูกผีข้างฟ้อนหนึ่งคนเข้าไปนั่งในมาม โด่งส่งถ้วยเครื่องบวงสรวงให้ตัวแทนลูกผีป่วน โด่งพ้อนดาบสองมือ ตัวแทนลูกผีป่วนถือถ้วยเครื่องบวงสรวงและหีบของบวงสรวงเสียบที่ปลายดาบทั้งสอง โด่งตั้งปลายดาบทั้งสองขึ้นพร้อมโยกมือไปมาตามจังหวะดนตรีที่บรรเลงการเสียบให้เสียบของควาก่อนและตามด้วยของหวาน

2.2.2 ป้อนข้าว บรรดาลูกผีป่วนจะมานั่งเป็นแถวครึ่งวงกลมบริเวณด้านหน้ามาม ลูกผีข้างฟ้อนจะนำข้าวเหนียวกับปลาแห้งป้อนให้ลูกผีป่วน

2.2.3 เล่นผีนางทั้งสองทั้งสาม ผีนางทั้งสองทั้งสามคือมีของสองอย่างสามอย่างในถ้วยบวงสรวง โด่งถือถ้วยบวงสรวงมาสองถ้วย ถ้วยหนึ่งมีของอย่างละสองชิ้น อีกถ้วยหนึ่งมีของสามชิ้น ของในที่นี้อาจเป็นกล้วย ปลาแห้ง

หรือขนม โด่งมอบของในถ้วยบวงสรวงดังกล่าวให้แก่ลูกผีข้างฟ้อน คนใดก็ได้ตามที่ต้องการ เมื่อลูกผี ข้างฟ้อนได้รับของบวงสรวงก็จะนำมาตม เอาน้ำราดของนั้นและโยนทิ้ง

2.2.4 เล่นผีนางน้อย โด่งและลูกผีข้างฟ้อนหนึ่งคนเดินไปตามหาผู้ชายโดยโด่งถือพวงมาลัย ในขณะที่ลูกผีข้างฟ้อนถือถ้วยบวงสรวง เมื่อโด่งเจอผู้ชายที่หน้าตาดีและรู้สึกชอบก็จะเอาพวงมาลัยไปคล้องคอ และเอาถ้วยบวงสรวงมอบให้

2.2.5 คาบปลา ตัวแทนลูกผีป่วนกับผู้ป่วยเข้ามานั่งในมาม ผู้ป่วยหีบอาหารในถ้วยบวงสรวงป้อนให้โด่งที่ละชิ้น โด่งคาบอาหารนั้นและคายทิ้งลงบนใบตอง โดยอาหารชิ้นสุดท้ายที่ผู้ป่วยป้อนให้โด่งคือปลาแห้ง เมื่อผู้ป่วยป้อนปลาแห้งให้โด่ง โด่งจะคาบปลาแห้งส่งต่อใส่ปากของตัวแทนลูกผีป่วน ตัวแทนลูกผีป่วนคายปลาแห้งลงบนใบตอง ผู้ป่วยนำปลาแห้งไปเก็บส่วนตัวแทนลูกผีป่วนนำไปตมพร้อมอาหารที่โด่งทิ้งไปเก็บ

2.2.6 ผีป่วนขึ้นหอ เป็นขั้นตอนที่ให้ตัวแทนลูกผีป่วนและผู้ช่วยเอาของไปให้ผีป่วนที่ “หอผี (บ้านขนาดเล็กที่สร้างให้ผีป่วนอาศัย)” โดยโด่งจะพ้อนดาบนำหน้าขบวน ตามด้วยตัวแทนลูกผีป่วนซึ่งถือหม้อผีป่วน ผู้ป่วยถือขันผีป่วน และคณะลูกผีข้างฟ้อนเดินพ้อนตามมาในขบวน

2.2.7 เล่นน้ำปีใหม่ สมมุติว่าเป็นเล่นน้ำสงกรานต์ ลูกผีข้างฟ้อนหนึ่งคนจะสาดน้ำจากเขาวัวใส่คนที่มาร่วมพิธี

2.2.8 ชนไก่ โด่งนำเบ็ดตกปลา 6 คันไปปักที่หยวกกล้วย จากนั้นนำมาไว้ที่ตรงกลางผามเพื่อสมมติเป็นเขตหลักในการเล่นชนไก่ การเล่นชนไก่เป็นการนำฝ้ามามัดให้มีรูปร่างคล้ายไก่ ให้โด่งหรือลูกผีข้างฟ้อนสองคนนำฝ้าที่สมมติเป็นไก่มาชนกัน

2.2.9 เอาผีขันโตก ขันโตกเป็นภาชนะใส่อาหารของทางภาคเหนือ ในขั้นตอนนี้เป็นการเล่นที่สมมติให้ขันโตกนั้นเป็นผี ภายในโตกจัดวางอาหารและสิ่งของออกเป็น 3 กอง โด่งนำปลายฝ้าคล้องคอทั้งสองข้างปาดผ่านโตกทั้งห้าโตก จากนั้นให้ลูกผีป่วนยกโตกไปแจกนักดนตรีสองโตก ให้โด่งหนึ่งโตก ส่วนที่เหลือสองโตกจะยกมาไว้ที่หน้ามาม ลูกผีป่วนนำเครื่องบวงสรวงที่อยู่ในโตกไปเก็บ และนำถ้วยยำผักบั้งมาวางแทนผู้ป่วยและลูกผีป่วนร่วมกันกินยำผักบั้ง

2.2.10 ไปไร่ ลูกผีข้างฟ้อนสองคน และลูกผีป่วนผู้ชายสวมเสื้อผ้าชุดกะเหรี่ยง ทำท่าทางแบกอุปกรณ์ดินทางไปทำไร่ โด่งเดินพ้อนดาบรอบต้นดอกแก้วโดยมีลูกผีข้างฟ้อนและลูกผีป่วนพ้อนตาม หลังจากพ้อนครบสามรอบแล้วจะเดินไปหาทำเลเพื่อปลูกพืชพันธุ์

2.2.11 คล้องช้าง ให้ลูกผีข้างฟ้อนผู้ชายที่มีร่างกายแข็งแรงสวมบทบาทเป็นช้าง อมน้ำไว้ในปากและพ่นออกมาคล้ายลักษณะช้างพ่นน้ำ ส่วนลูกผีข้างฟ้อนอีกสองคน

ทำท่าไปคล้องข้าง โดยเอากล้วยไปล่อ เมื่อลูกผีข้างพอนจับข้างได้แล้ว โต้จะเอาข้างไปปล่อยที่ต้นดอกแก้ว

2.2.12 จุดบอกไฟ (จุดกระบอกไฟ) ลูกผีข้างพอนผู้ชายช่วยกันนำประทัดไปแขวนไว้ที่ต้นดอกแก้ว เมื่อลูกผีข้างพอนคนหนึ่งจุดประทัด ลูกผีข้างพอนอีกคนก็จะนำไม้ไผ่ลำยาวซึ่งตรงปลายไม้มีหยวกกล้วยชิ้นเล็กมาผูกไว้พุ่งขึ้นไปในอากาศ โดยเป็นการสมมติว่าไม้ไผ่นั้นคือกระบอกไฟและได้ถูกจุดไฟแล้ว

2.2.13 ดูหยดน้ำตาเทียน ลูกผีปู่ย่าจะมาดูหยดน้ำตาเทียนในขัน หากหยดน้ำตาเทียนกระจายแสดงว่าลูกหลานมีความแตกแยก หากหยดน้ำตาเทียนเกาะกันเป็นก้อนแสดงว่าลูกหลานมีความรักใคร่สามัคคีกัน หลังจากดูหยดน้ำตาเทียนแล้วก็จะยกขันไปวางที่โคนต้นดอกแก้ว

2.2.14 ถ่อเรือ เป็นการนำของที่อยู่ในฟามทุกอย่างมาใส่โตก สมมติว่าโตกคือเรือ ลูกผีข้างพอนผู้ชายสามคนนำไม้ไผ่ยาวๆ มาทำเป็นไม้ค้ำถ่อเรือจากฟามมาจนกระทั่งถึงต้นดอกแก้ว

2.2.15 ถอนต้นดอกแก้ว เมื่อถ่อเรือมาถึงต้นดอกแก้วก็ทำการถอนต้นดอกแก้ว ถือเป็นการเสร็จพิธีการพอนผีมอญ

หลังจากพิธีเสร็จสิ้นแล้วโต้จะไปคว่ำหม้อต้มน้ำปลาร้า บรรดาผู้ชายจะช่วยกันรื้อถอนฟามให้เสร็จภายในวันนั้น ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ทำฟามทุกอย่างก็ต้องทิ้งไม่สามารถนำมาใช้ได้

ทำพอนและเพลงประกอบ

ในระหว่างทำพิธีพอนผีมอญ องค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้คือการพอนและเพลงประกอบ สำหรับการพอนในพิธีพอนผีมอญนี้จะมี 2 แบบคือ

1. แบบที่โต้เป็นผู้พอนแต่เพียงผู้เดียว โดยโต้จะเริ่มพอนตั้งแต่พิธียกขันครุจนถึงบัดพยาริ ซึ่งการพอนของโต้จะมีสองแบบคือ แบบพอนดาบและแบบพอนมือ

2. แบบที่ลูกผีข้างพอนและลูกผีปู่ย่าร่วมพอนด้วย โดยเริ่มตั้งแต่ขันตดต้นกล้วยในช่วงเช้าจนกระทั่ง ขันสุดท้ายคือถอนต้นดอกแก้ว

ทำพอนในพิธีกรรมพอนผีมอญนี้ไม่ได้หมายถึงการพอนเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายรวมถึงการเดินตามจังหวะเพลงด้วย สำหรับทำพอนดาบของโต้นั้นจะได้รับการถ่ายทอดจากอดีตโต้คนก่อน ส่วนทำพอนมือของโต้และลูกผีข้างพอนเป็นท่าที่พอนเองจะไม่มีท่าแบบแผนและท่าตายตัว และเชื่อกันว่าเป็นท่าที่เกิดจากการถุกวิญญาณเข้าสิง ทำพอนเป็นท่าที่ไม่มีมีความหมายและไม่มีการกำหนดในแต่ละขั้นตอน

ว่าท่าพอนจะต้องเป็นแบบใด ท่าพอนเป็นท่าง่ายๆ ไม่ได้เน้นความสวยงาม จังหวะการร่ายรำค่อนข้างเร็ว มีการเต้นขย่มตัวสำหรับท่าพอนดาบของโต้ มีลักษณะดังนี้

1. มือทั้งสองส่งไปข้างลำตัว ยกมือขึ้นสูงระดับไหล่ เช่นเดียวกับท่าตั้งวงกลาง

ภาพที่ 1 : ท่าพอนดาบของโต้ ท่าตั้งวงกลาง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2553

2. ยกมือทั้งสองขึ้นสูงระดับหน้าผาก หันท้องแขนเข้าหาตัว ปลายดาบทั้งสองประสานกันด้านหน้า

3. มือทั้งสองยกขึ้นระดับศีรษะ ลักษณะดาบไขว้ประสาน จากนั้นแยกออกจากกันเป็นตั้งวง ทำท่าสลับกัน

4. ส่งมือทั้งสองไปด้านใดด้านหนึ่งในลักษณะมือตะแคง ปลายดาบชี้ไปด้านข้าง จากนั้นค่อยๆ เดิน มีอวาดปลายดาบไปในทิศทางตรงกันข้าม

5. ยกมือทั้งสองขึ้นในระดับศีรษะ หมุนข้อมือทั้งสองในลักษณะของการควงดาบ

ภาพที่ 2 : ท่าพอนดาบของโต้ ท่าควงดาบ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2553

6. ยกมือทั้งสองอยู่ด้านหน้าในระดับเอว ตั้งปลายดาบขึ้น โยกตัวไปตามจังหวะ

7. ยกมือขึ้นในระดับหน้าผาก ในลักษณะที่ข้อมือทั้งสองติดกัน หมุนข้อมือเช่นเดียวกับท่าบิดบัวบานของนาฏศิลป์ไทย

ภาพที่ 3 : ท่าพ้อนดาบของโต้ง ท่าบิดบัวบาน
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2553

8. มือทั้งสองส่งไปด้านข้างอยู่ในระดับเอว มือข้างหนึ่งหงายท้องแขนขึ้น ส่วนอีกข้างหนึ่งคว่ำท้องแขนและหักข้อมือทั้งสองลง

ท่าพ้อนมือของโต้ง มีดังนี้

1. มือทั้งสองส่งไปด้านข้างในระดับเอว กำมือหลวม ๆ มือข้างหนึ่งหงายท้องแขนขึ้นหักข้อมือลง ส่วนอีกข้างหนึ่งคว่ำท้องแขนตั้งข้อมือขึ้น
2. มือข้างหนึ่งตั้งวงบน ส่วนมืออีกข้างหนึ่งจับคว่ำข้างลำตัว
3. ยกมือทั้งสองขึ้นสูงเหนือศีรษะ จับเข้าหาตัว จากนั้นม้วนมือจับเปลี่ยนเป็นตั้งวง

ภาพที่ 4 : ท่าพ้อนมือของโต้ง ท่าตั้งวงด้านหน้าเหนือศีรษะ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2553

4. มือทั้งสองส่งไปข้างหน้า ยกขึ้นสูงระดับศีรษะ มือข้างหนึ่งจับคว่ำ ในขณะที่มืออีกข้างหนึ่งแบหงายฝ่ามือ

ภาพที่ 5 : ท่าพ้อนมือของโต้ง มือข้างหนึ่งจับคว่ำ มืออีกข้างหนึ่งแบหงายฝ่ามือ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2553

ท่าพ้อนมือของลูกผีข้างพ้อน มีดังนี้

1. มือข้างหนึ่งตั้งวงบน ส่วนมืออีกข้างหนึ่งส่งออกไปข้างลำตัวระดับเอว ตั้งวงโดยแทงปลายมือลงสู่พื้น (ท่าผาลา)
2. มือข้างหนึ่งตั้งวงบน ส่วนมืออีกข้างหนึ่งตั้งวงล่างข้างลำตัว
3. มือข้างหนึ่งตั้งวงบน ส่วนมืออีกข้างหนึ่งจับคว่ำส่งแขนออกไปข้างลำตัวระดับเอว
4. มือข้างหนึ่งจับคว่ำระดับหน้าอก ส่วนมืออีกข้างหนึ่งส่งออกไปข้างลำตัวระดับเอวในลักษณะตั้งวงโดยแทงปลายมือลงสู่พื้น
5. มือทั้งสองอยู่ด้านหน้า โดยมือข้างหนึ่งจับคว่ำระดับหน้าอก ส่วนมืออีกข้างตั้งวงโดยแทงปลายมือลงสู่พื้น
6. มือข้างหนึ่งจับประก้าง ส่วนมืออีกข้างหนึ่งตั้งวงส่งแขนเหยียดตั้งไปข้างหน้าในระดับหน้าอก
7. มือข้างหนึ่งจับประก้าง ส่วนมืออีกข้างหนึ่งตั้งวงส่งแขนเหยียดตั้งไปข้างหน้าในระดับเอว
8. ส่งแขนไปด้านข้างเล็กน้อย มือทั้งสองจับคว่ำ จากนั้นคลายมือจับเป็นมือแบ
9. มือทั้งสองตั้งวง ส่งแขนไปข้างตัว วาดแขนสลับกันขึ้นมาข้างหน้า เอียงศีรษะข้างเดียวกับแขนที่วาด
10. มือข้างหนึ่งแบหงายฝ่ามือในระดับศีรษะ ส่วนมืออีกข้างหนึ่งจับส่งหลัง
11. มือข้างหนึ่งตั้งวงบน ส่วนมืออีกข้างหนึ่งจับส่งหลัง
12. มือข้างหนึ่งแบหงายฝ่ามือในระดับศีรษะ ส่วนมืออีกข้างหนึ่งตั้งวงล่าง

ภาพที่ 6 : ทำพ็อนของลูกผีช่างพ็อนในลักษณะมือข้างหนึ่งตั้งวงบน ส่วนมืออีกข้างหนึ่งจับคว่ำส่งแขนออกไปข้างลำตัวระดับเอว
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2553

ภาพที่ 7 : ทำพ็อนของลูกผีช่างพ็อนในลักษณะมือข้างหนึ่งแบหงายฝ่ามือในระดับศีรษะ ส่วนมืออีกข้างหนึ่งตั้งวงล่าง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2553

ส่วนการเคลื่อนส่วนเท้ามีลักษณะ ดังนี้

1. ก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า
2. ก้าวไปด้านข้างและตะเท้า
3. ถอนเท้าหลังวางเท้าหน้า
4. ตะเท้าไปข้างหน้าและข้างหลังสลับกัน
5. ก้าวเท้าไปข้างหน้าพร้อมขย่มเข้า
6. ยืนอยู่กับที่โยกตัวไปมา

ในขณะที่การก้าวแบบเท้าไขว้ ยกเท้าหน้า กระทุ้งเท้า และกระดกหลังไม่ปรากฏให้เห็น

ในการทำพิธีพ็อนผีมอญที่สมบูรณ์จะขาดเสียไม่ได้ซึ่งเพลงบรรเลงประกอบในพิธี เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเป็นวงปี่พาทย์ไทยผสมผสานกับเครื่องดนตรีพื้นเมืองของภาคเหนือ เครื่องดนตรีประกอบด้วยกัน 8 ชิ้น ได้แก่

1. ระนาดเอก
2. ระนาดทุ้ม
3. ซ้องวง
4. ฉาบเล็ก
5. ปี่แน
6. ตะโพน ภาษามอญเรียกว่ากลองตั้ง
7. ฉิ่ง
8. ฉาบใหญ่

นอกจากเครื่องดนตรีไทยดังกล่าวแล้วยังมีเครื่องดนตรีสากลคือทึบเพลง และไม้ตบซึ่งทำจากไม้ไผ่และใช้ในพิธีจำนวน 4 อัน

เพลงบรรเลงจำแนกได้สามประเภท คือ

1. เพลงพื้นเมืองทางเหนือ เช่น เพลงปราสาทไหว เพลงแหงษ์หลวง เพลงแหงษ์น้อย เพลงสร้อยเวียงพิงค์ เพลงมวย เพลงไหว้ครูมวย เพลงอื้อ
2. เพลงไทยเดิมซึ่งถูกประยุกต์เป็นเพลงลูกทุ่ง
3. เพลงลูกทุ่งที่แต่งทำนองขึ้นใหม่

ในแต่ละขั้นตอนของพิธีจะบรรเลงด้วยเพลงต่อไปนี้

ช่วงเช้า

ช่วงเช้าจะแบ่งช่วงของการบรรเลงเพลงออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 บรรเลงตั้งแต่ “พิธียกขันครู” จนกระทั่ง “บัดพยาธิ” จะเป็นเพลงพื้นเมืองทางภาคเหนือ โดยเริ่มจากเพลงปราสาทไหว เพลงแหงษ์หลวง เพลงแหงษ์น้อย ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้บูชาครู มีท่วงทำนองช้า จากนั้นบรรเลงเพลงแขกประเทศสองชั้น เพลงมวยซึ่งเพลงมวยแบ่งเป็นสองท่อน ท่อนแรกมีจังหวะช้าบางครั้งอาจเรียกว่ารำมวย ท่อนสองจะมีจังหวะเร็วขึ้น เพลงอื้อ และเพลงฝัดห้อยผ้า ตามลำดับ (หยุดพัก)

ช่วงที่ 2 ก่อนถึงขั้นตอน “ตัดต้นกล้วย” วงดนตรีจะหยุดบรรเลงเพื่อให้โตงเตรียมอุปกรณ์ เมื่อจัดเตรียมเป็นที่เรียบร้อยแล้ววงปี่พาทย์เริ่มบรรเลงด้วยเพลงสร้อยสนัด เพลงสร้อยเวียงพิงค์ และเพลงมวยตามลำดับ

เมื่อนำ “ผู้ป่วยไปอาบน้ำ” ปี่พาทย์บรรเลงเพลงสีนวล ที่มีท่วงทำนองช้า จนกระทั่งนำผู้ป่วยเข้ามาในมามเพื่อให้ “ลูกผีช่างพ็อนช่วยกันแต่งตัว” และ “เรียกวิญญาณ” ปี่พาทย์เปลี่ยนทำนองเพลงที่เร็วขึ้นคือเพลงปี่มเป็งและทำนองเพลงลูกทุ่ง โตงและลูกผีช่างพ็อนนำของบวงสรวงมาตม ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมวย และเพลงฝัดห้อยผ้า (หยุดพัก)

ช่วงที่ 3 เริ่มตั้งแต่โตง ลูกผีช่างพ็อน และผู้ป่วยนำเครื่องบวงสรวงมาตมเป็นครั้งที่สอง ผู้ป่วย “ดูซาไก่” ในขณะที่ลูกผีช่างพ็อนพ็อน ปี่พาทย์เริ่มต้นบรรเลงด้วยเพลงที่มีจังหวะ

ช้าและจบด้วยเพลงที่จังหวะเร็ว เช่น เพลงเงี้ยว เพลงมอญ ลำปาง เพลงลาวจ้อย เพลงมอญกละ เพลงมวย และจบด้วย เพลงผีมดห้อยผ้า (หยุดพัก)

ช่วงบ่าย

ช่วงบ่ายจะแบ่งช่วงของการบรรเลงเพลงออกเป็น 5 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 ก่อนจะเริ่มเข้าขั้นตอนพิธี โต้และลูกผีช่างฟ้อน จะฟ้อนไปตามจังหวะเพลง จากนั้นตามด้วย “เล่นผีกล่า” จนกระทั่ง โต้ และลูกผีกินน้ำมะพร้าว โดยปีพาทย์บรรเลงเพลงที่มี จังหวะช้า เช่น เพลงสีนวล เพลงสร้อยสนตัด เพลงรำมวย และจบด้วยเพลงผีมดห้อยผ้าซึ่งมีจังหวะเร็ว (พัก)

ช่วงที่ 2 ปีพาทย์เริ่มบรรเลงเพลงทำนองช้าโดยโต้ และลูกผีช่างฟ้อนจะฟ้อนในช่วงเริ่มต้น และจะเข้าสู่ขั้นตอน “ป้อนข้าว” จนกระทั่ง “เล่นผีนางน้อย” หลังจากนั้นจะเริ่ม บรรเลงเพลงที่มีจังหวะเร็วเช่นทำนองเพลงลูกทุ่ง แต่เมื่อผู้ปวย ป้อนปลาให้โต้ ปีพาทย์เปลี่ยนมาบรรเลงเพลงที่มีจังหวะช้า ได้แก่ เพลงปราสาทไหว จากนั้นเปลี่ยนเป็นเพลงเร็วและเข้าสู่ ขั้นตอน “ปวยขึ้นหอ” และ “เล่นน้ำปีใหม่” (พัก)

ช่วงที่ 3 เริ่มด้วยโต้และลูกผีฟ้อน ปีพาทย์บรรเลง เพลงที่มีจังหวะเร็ว จากนั้นเป็นการเล่น “ชนไก่” ปีพาทย์บรรเลง เพลงผีมดห้อยผ้า เมื่อถึงขั้น “เอาผีชนโตก” ปีพาทย์บรรเลง เพลงที่มีจังหวะช้า จนกระทั่งยกโตกไปนอกผาม โต้และลูกผี ช่างฟ้อนทำการบัดพยาธิให้ลูกผีปวยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ปีพาทย์บรรเลงเพลงที่มีจังหวะเร็วซึ่งได้แก่เพลงผีมดห้อยผ้า

ช่วงที่ 4 ขั้นตอน “ไปไร่” ปีพาทย์จะบรรเลงเพลงที่มี จังหวะเร็วสนุกสนาน เช่น เพลงลาวลำปาง เพลง พม่าเขว และจบด้วยเพลงผีมดห้อยผ้า

ช่วงที่ 5 “คล้อยช้าง” จนกระทั่ง “ถอนต้นดอกแก้ว” เป็นขั้นที่มีความสนุกสนาน ดังนั้นปีพาทย์จะบรรเลงเพลงที่มี จังหวะเร้าใจ คึกคัก เช่น เพลงลาวลำปาง เพลงพม่าเขว

และท้ายที่สุดบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เพื่อแสดงความเคารพต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

บทสรุป

พิธีกรรมฟ้อนผีมอญมีบทบาทที่สำคัญคือเป็นการ ปลุกฝังความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษที่สืบทอดมาจากอดีต ให้ลูกหลานมีความรัก ความศรัทธา และเคารพต่อบรรพบุรุษ สร้างความรักสามัคคี มีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ปลุกฝังค่านิยม การรักนวลสงวนตัว และการไม่ประพฤติผิด ในเรื่องชู้สาว

ฟ้อนผีมอญของชาวมอญบ้านหนองคูและบ้านบ่อควา จะทำในเดือน 4 หรือเดือน 6 ของทางภาคเหนือ ก่อนเทศกาล

เข้าพรรษา โดยยกเว้นการทำในวันพระ วันพุธ และวันอัปมงคล ตามปฏิทิน วันทำพิธีแบ่งออกเป็นสองวันคือ วันเตรียมพิธี และวันประกอบพิธีซึ่งแบ่งออกเป็นสองช่วง คือช่วงเช้าซึ่งมี 9 ชั้น คือ ยกชั้นครู ถวายชั้นผีปวยำ รำดาบ บัดพยาธิ ตัดต้นกล้วย นำผู้ปวยไปอาบน้ำ แต่งตัวให้ผู้ปวย เรียกวิญญาณ และดูขาไก่ ส่วนช่วงบ่ายมี 15 ชั้นคือ ผีกล่า ป้อนข้าว เล่นผีนางทั้งสองทั้งสาม เล่นผีนางน้อย คาบปลา ปวยำขึ้นหอ เล่นน้ำสงกรานต์ ชนไก่ เอาผีชนโตกไปไร่ คล้อยช้าง จุดกระบอกไฟ ดูหยอดน้ำตาเทียน ถ่อเรือ และถอนต้นแก้ว

การฟ้อนในพิธีของโต้จะมีสองแบบคือฟ้อนดาบ และฟ้อนมือ ส่วนลูกผีช่างฟ้อนจะฟ้อนมือเพียงอย่างเดียว ทำฟ้อนดาบจะได้รับการถ่ายทอดจากโตกคนก่อน ส่วนทำฟ้อนมือ จะไม่มีท่าแบบแผนและท่าตายตัว โดยเชื่อกันว่าเป็นท่าที่เกิด ขึ้นจากการที่วิญญาณเข้าสิง ไม่เห็นความสวยงามและไม่มีความหมาย

เพลงที่บรรเลงในพิธีประกอบด้วยเพลงพื้นเมือง ทางภาคเหนือ เพลงไทยเดิม และเพลงลูกทุ่ง การเริ่มต้นของเพลง ในแต่ละช่วงจะเริ่มด้วยเพลงที่มีจังหวะช้าและจะจบด้วยเพลงที่มี จังหวะเร็ว เครื่องดนตรีที่ใช้เป็นเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรี พื้นเมืองทางภาคเหนือแทนที่จะเป็นเครื่องดนตรีมอญ ทั้งนี้ เป็นเพราะปัจจัย หลายประการ อาทิ เครื่องดนตรีมอญมีราคา ค่อนข้างสูง และหาผู้เล่นได้ยาก จึงต้องเล่นตามสภาพที่มี

เอกสารอ้างอิง

- [1] สุภรณ์ โอเจริญ. (2541). *มอญในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [2] ส.พลายน้อย. (2544). *เล่าเรื่องพม่ารามัญ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.
- [3] วิฑูร บัวแดง. (ม.ป.ป). *รายงานเรื่องการศึกษาชนชาติพันธุ์เมือง เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- [4] พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน. (2549). *การศึกษาความเชื่อเรื่อง พิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ: กรณีศึกษาชุมชนมอญ บางกระดี่*. วิทยาลัยนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชา ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- [5] วดีพร จิตต์สถาพร. (2549). *การศึกษาการรำผีมอญของ ชาวไทยรามัญ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี*. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขา วิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.